

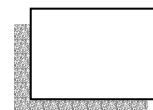
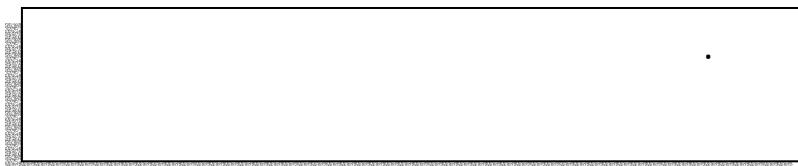
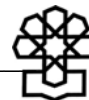
•

:

:

:

چکیده	۱
مقدمه	۲
۱. تشریح سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در حوزه آموزش و پرورش (بند «۸») با نگاهی گذرا به وضع موجود و سیاست‌های دو برنامه گذشته	۳
۱-۱. نگاهی گذرا به وضع موجود آموزش و پرورش	۳
۱-۲. تشریح سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در حوزه آموزش و پرورش	۴
۱-۳. سیاست‌های کلی دو برنامه گذشته	۹
۱-۴. وجوه اشتراک و تمایز سیاست‌های کلی برنامه سوم، چهارم و پنجم	۱۱
۲. تبیین ارتباطات بین بخشی	۱۱
۲. ظرفیت‌های قانونی موجود برای دستیابی به اهداف سیاست‌ها و خلأهای قانونی	۱۳
۱-۳. قانون مدیریت خدمات کشوری	۱۳
۲-۳. قانون اهداف و وظایف آموزش و پرورش	۱۴
۲-۳. خلأهای قانونی	۱۵
۴. موانع و مشکلات نهادی (اجرایی، حقوقی، نهادی و ...)	۱۵
۱-۴. مشکل اجرایی	۱۵
۲-۴. مشکل حقوقی	۱۵
۳-۴. مشکل نهادی	۱۵
منابع و مأخذ	۱۶

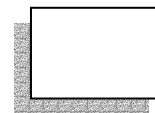
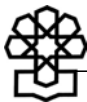

مقام معظم رهبری سیاست‌های کلی برای تهیه و تدوین برنامه پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور را طی ۵ محور و ۴۵ بند با رویکرد مبنایی «پیشرفت و عدالت» به دولت ابلاغ فرموده‌اند.

در بند «۸» ذیل محور امور علمی و فناوری به موضوع آموزش و پرورش اشاره شده است. این بند سیاست کلی برای تهیه و تدوین برنامه پنجم توسعه در حوزه آموزش و پرورش را بدین شرح معین کرده است: «تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقای کیفی آن براساس نیازها و اولویت‌های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان».

طرح موضوع تحول نشان‌دهنده آن است که وضعیت موجود مطلوب نبوده و آموزش و پرورش از کیفیت مناسب برخوردار نیست. علاوه بر آن ارائه دانش، مهارت و تربیت در حال حاضر براساس نیاز و اولویت انجام نمی‌شود، نیازسنجی و اولویت‌سنجی در این سه حوزه ایجاب می‌کند که سیاست واحدی بر سنجش نیاز و ارائه دانش، مهارت و تربیت حاکم باشد. «افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان» تقویت نهادهای موجود برای دستیابی به سلامت را طلب می‌کند. علاوه بر آن ارتباطات بین‌بخشی می‌تواند کمک مؤثری در راستای تحقق این بخش از سیاست باشد. در بند «۳» سیاست‌های کلی توسعه ذیل امور فرهنگی «تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکار، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقای کیفیت در تولید» مدنظر قرار گرفته است. مفاد این بند از مهمترین نیازها و اولویت‌های حوزه تربیت در آموزش و پرورش کشور است. از مجموع ۴۵ بند و زیربندهای ذیل آن، چندین بند دیگر نیز به نحوی با وظایف آموزش و پرورش مرتبط هستند. ارتقای شاخص‌های سلامت، اهتمام به توسعه ورزش و مبارزه با مواد مخدر از آن جمله هستند.

هم‌اکنون تحقق سیاست‌های بند «۸» از ظرفیت‌های قانونی مانند قانون مدیریت خدمات کشوری و قانون اهداف و وظایف آموزش و پرورش برخوردار است. هر چند که برخی موانع اجرایی، حقوقی و نهادی مانع تحقق این امر هستند.

تصویب و ابلاغ سیاست‌های کلی برنامه پنجم از سوی مقام معظم رهبری فرصتی را فراهم ساخته تا در فرایند برنامه‌ریزی‌های توسعه، دست‌اندرکاران و سیاستگذاران اقدامات و هماهنگی‌های لازم را حول محورهای مشخص متمرکز کنند. نظر به اینکه سیاست‌های کلی در راستای تحقق اهداف چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران تدوین و ابلاغ می‌شود، بنابراین لحاظ کردن این سیاست‌ها در تمامی سطوح برنامه پنجم ضرورتی اجتناب‌ناپذیر است.

تشریح این سیاست‌ها در حوزه‌های مربوط قبل از تدوین برنامه و ارائه لایحه برنامه پنجم توسعه به مجلس شورای اسلامی می‌تواند گام مؤثری در مسیر مقایسه سیاست‌ها و برنامه‌های پنجم توسعه باشد. این گزارش به تشریح سیاست‌ها، تبیین روابط بین بخشی، فرصت‌ها و خلأهای قانونی و مشکلات نهادی می‌پردازد.

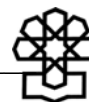
در بخش اول این گزارش پس از نگاهی به وضعیت موجود آموزش و پرورش سیاست بند «۸» تشریح شده است. در تشریح این بند، به ارتباطات بین بخشی خصوصاً در زمینه نیازها و اولویت‌های کشور در حوزه دانش، مهارت و تربیت و افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان اشاره شده است. به علاوه مفاد بند «۳» سیاست‌های کلی توسعه نیز به‌عنوان نیاز و اولویت حوزه تربیت بررسی شده است.

علاوه بر موارد مذکور سیاست‌های کلی دو برنامه گذشته بیان شده و مقایسه مختصری میان سیاست‌های کلی دو برنامه قبل با سیاست‌های کلی برنامه پنجم به عمل آمده است.

بخش دوم به تبیین ارتباطات بین بخشی اختصاص یافته است. در این بخش به برخی از بندهایی که می‌تواند با آموزش و پرورش در ارتباط باشد اشاره شده است.

فصل سوم به ظرفیت‌های قانونی موجود برای تحقق سیاست‌ها اختصاص دارد. برخی از این ظرفیت‌ها مانند قانون مدیریت خدمات کشوری در سطح کلان می‌تواند پاسخگوی نیازهای آموزش و پرورش در این عرصه باشد، اما وقوع تحول می‌تواند نیازهای جدیدی را به وجود آورد که قوانین موجود پاسخگوی آنها نباشد، که در آن صورت نیاز به تصویب قانون جدید خواهد بود.

فصل چهارم به موانع، مشکلات و راهکارها پرداخته است. در این فصل به برخی از مشکلات اجرایی، سازمانی و حقوقی اشاره شده است.

) « »

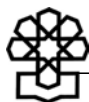
در حال حاضر آموزش و پرورش با ۱۰۲۸۹ میلیارد تومان بودجه و حدود ۱۴ میلیون دانش‌آموز، ۴۵ هزار نفر نیروی ستادی و اداری، ۹۵۰،۸۴۲ نفر کارکنان رسمی و پیمانی (منهای کارکنان سازمان‌های وابسته مراکز تربیت معلم با حدود ۱۳۰۷۱ نفر و حق‌التدریس آزاد و قراردادی و حق‌التنظیف ۴۸۴۱۶ نفر) که ۶۴۰،۴۱۷ نفر آنها «معلم» و «مدیر معلم» هستند و ۶۲۰،۰۳۵ کلاس درس، ۲۷،۶۰۶ مربی ورزش، ۳،۷۱۶ نفر مراقب بهداشت، با هزینه سرانه دانش‌آموزی حدود ۲۰ هزار تومان (شامل سرانه بهداشت، ورزش، نظیف، آب، برق و تلفن و ...) بدون حقوق و دستمزد و سرانه کل با احتساب حقوق و دستمزد کارکنان حدود ۸۰۰ هزار تومان، بزرگ‌ترین بخش دولتی کشور را تشکیل داده است.^۱

از سال ۱۳۶۴ و بعد از تغییر ساختار آموزشی، ساختار دوره‌های تحصیلی به شرح ذیل معین شده است. این ساختار هم‌اکنون نیز در آموزش و پرورش استمرار دارد.

انتخاب رشته در پایان پایه اول متوسطه توسط دانش‌آموزان انجام می‌شود درحالی که هدایت

1. براساس آمار دفتر آمار برنامه‌ریزی و بودجه، معاونت برنامه‌ریزی و توسعه مدیریت وزارت آموزش و پرورش، سال تحصیلی

تحصیلی با توجه به ضوابط مرسوم، براساس نیاز جامعه و بازار کار صورت نمی‌گیرد. دانش‌آموزان رشته‌های نظری اعم از علوم انسانی، علوم تجربی، علوم ریاضی و علوم اسلامی و معارف با توجه به علاقه و وجهه اجتماعی انتخاب رشته می‌کنند. بدون آنکه از جهت کمی و کیفی با نیازهای جامعه هماهنگ باشند.

فارغ‌التحصیلان رشته‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش، علی‌رغم نیاز شدید جامعه به آنها^۱ به دلیل فقدان مهارت کافی^۲ و عدم تناسب رشته‌های فنی و حرفه‌ای با نیازهای جامعه^۳ از جهت نوع رشته و تعداد فارغ‌التحصیلان نمی‌توانند به راحتی جذب بازار کار شوند. عدم تعامل و هماهنگی میان عرضه (فارغ‌التحصیلان آموزش و پرورش) و تقاضا (بخش‌های مختلف جامعه) موجب شده است که هم نیازهای بخش‌های مختلف جامعه به نیروی کار تأمین نشود و هم هنرجویان مایوس از یافتن شغل شوند.

- .

سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه در ۵ محور و ۴۵ بند با رویکرد مبنایی «پیشرفت و عدالت» برای تدوین الگوی توسعه ایرانی - اسلامی برنامه پنجم توسعه از سوی مقام معظم رهبری به ریاست جمهوری ابلاغ شد.

- - . در بند «۸» امور علمی - فناوری، نیازهای آموزش و پرورش با توجه به وضع موجود و نیازهای آینده کشور بدین شرح بیان شده است:

«تحول در نظام آموزش و پرورش با هدف ارتقای کیفی آن براساس نیازها و اولویت‌های کشور در سه حوزه دانش، مهارت و تربیت و نیز افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان».

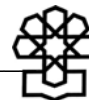
رهبر معظم انقلاب اسلامی در سخنان پیشین خود در جمع معلمان با «تقلیدی، سنتی و ناکارآمد بودن آموزش و پرورش در حقیقت ضرورت تحول در این نظام را بیان داشته‌اند. ایشان همچنین تحول در جوامع انسانی را سنت لایتغیر و نقطه مقابل رکود معرفی و تأکید کرده‌اند که دگرگونی در تحول باید به سمت پیشرفت و تعالی باشد و نباید تحول را با آنارشیسم اشتباه گرفت»^۴.

1. آموزش‌های فنی و حرفه‌ای در ایجاد و راه‌اندازی مؤسسات و تعاونی‌های تولیدی و خدماتی، صدور مجوز فعالیت جهت جذب فوری نیروهای آموزش‌دیده، تأمین نیاز بازار کار به نیروی ماهر، ایجاد فرصت‌های شغلی، ایجاد مشاغل هماهنگ با بازار کار منطقه، جلوگیری از مهاجرت، ایجاد شغل به تفکیک جنسیت، رشد و توسعه صنعتی و اقتصادی نقش مؤثری دارد.

2. اکثر فارغ‌التحصیلان و کارفرمایانی که با فارغ‌التحصیلان فنی و حرفه‌ای ارتباط شغلی داشته‌اند معتقدند که آموزش‌های فنی و حرفه‌ای از کیفیت مطلوب برخوردار نبوده و مهارت کافی برای احراز شغل بر هنرجویان ارائه نمی‌کنند.

3. برنامه‌های آموزشی ارائه شده در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش با نیازهای بازار کار متناسب نیست.

4. جعفر درونه و محمدحسین رضایی، منشور تحول بنیادین آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، صص ۱۱، ۱۷، ۱۹ و ۲۷.

هر چند در چند «برنامه توسعه» گذشته تغییرات اساسی مانند اصلاح ساختار سازمانی و تشکیلاتی، ساماندهی نیروی انسانی و ارتقای کیفیت آموزش و پرورش مطرح بوده و اقداماتی نیز در این موارد انجام شده است، اما از مفاد بند «۸» چنین بر می آید که دیگر اصلاح نهادها و بخش‌های مختلف نمی‌تواند معضل امروز آموزش و پرورش کشور را مرتفع کند، بلکه نیاز بر یک تحول جدی در این حوزه احساس می‌شود.

تحول به معنای دگرگونی و زیور شدن است و زمانی ضروری می‌شود که وضعیت موجود، مطلوب نیست. بنابراین در طرح تحول و ترسیم الگوی آن باید به وضع موجود، وضع مطلوب و قدم‌های اجرایی رسیدن به وضع مطلوب توجه شود. هر چند که ترسیم وضع مطلوب و قدم‌های اجرایی آن وظیفه سازمان مورد نظر و وظیفه دولت است، اما اشاره به برخی عناصر اصلی در تحول می‌تواند ما را در تشریح تحول و در آینده در مقایسه برنامه پنجم توسعه، با سیاست‌های کلی برنامه پنجم یاری رساند.

تحول در هر سیستم و دستگاهی مستلزم طرح‌های نو، ساختاردهی و تنظیم مجدد استراتژی، برنامه‌ریزی کیفی و ادغام نهادهاست، که انجام آن نیازمند بسترهای قانونی لازم است.^۱ برای تحقق تحول کیفی در نظام آموزش و پرورش نیاز به افراد کیفی،^۲ الگوی بومی^۳ با مؤلفه‌ها و متغیرهای قابل اندازه‌گیری، قانون، نظارت و ارزیابی در مراحل مختلف طراحی و اجراست. در حال حاضر آموزش و پرورش از عمق و کیفیت مناسب برخوردار نیست. این نکته را رهبر انقلاب نیز در سخنان خود متذکر شده‌اند. «یکی از عیوب آموزش و پرورش، حافظه محوری به جای فکر محوری است. ما متون فرنگی و خارجی را تکرار می‌کنیم، می‌خوانیم، حفظ می‌کنیم، اما در خودمان قدرت سؤال و ایجاد خدشه نمی‌یابیم».^۴

مؤید این مطلب نتایج آزمون‌های «پرلز» و «تیمز» است،^۵ کشور جمهوری اسلامی ایران از سال ۱۳۷۰ به صورت رسمی با این انجمن همکاری خود را آغاز و تاکنون در ۵ مطالعه «تیمز» در فاصله سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۷ و دو مطالعه «پرلز» در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۶ شرکت کرده است. نتایج حاصل از این آزمون‌ها در تیمز ۱۹۹۵ و پرلز ۲۰۰۱ در هر ۴ آزمون (ریاضی، علوم پایه چهارم و

۱. جان پی کاتر، رهبری تحول، ترجمه مهدی ایران‌نژاد، پاریزی و مینو سلسله، صص ۲ و ۵.

۲. منشور تحول بنیادین، آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، ص ۱۱.

۳. ص ۲۶.

۴. صص ۴۲ و ۴۳.

۵. مطالعه بین‌المللی روندهای آموزش ریاضیات و علوم «تیمز» و مطالعه بین‌المللی پیشرفت سواد خواندن «پرلز» از مهمترین و وسیع‌ترین مطالعات تطبیقی در قلمرو ارزشیابی پیشرفت تحصیلی است که تحت نظر انجمن بین‌المللی ارزشیابی پیشرفت تحصیلی IEA انجام می‌گیرد. این انجمن یک نهاد مستقل و معتبر پژوهشی در سطح جهان است که با هدف بهبود و ارتقای وضعیت آموزشی کشورهای شرکت‌کننده توانسته است تاکنون ده‌ها مطالعه تطبیقی در زمینه پیشرفت تحصیلی را به انجام برساند.

هشتم) برای ایران رتبه‌های انتهایی جدول بوده است. درحالی که در تیمز ۲۰۰۷ و پرلز ۲۰۰۶ با پیشرفت معناداری تقریباً رده‌های میانی جدول است. اما متأسفانه هنوز حتی از میانگین این آزمون‌ها کمی فاصله دارد. این در حالی است که رتبه‌های صدر جدول مربوط به ۵ کشور آسیایی شرق دور یعنی سنگاپور، تایوان هنگ‌کنگ، کره و ژاپن است.^۱

موضوع دیگری که در تشریح سیاست‌های بند «۸»، باید به آن توجه کرد و آموزش و پرورش به تنهایی و بدون ارتباط بین بخشی در انجام آن موفق نخواهد شد توجه به نیازها و اولویت‌های حوزه دانش، مهارت و تربیت و افزایش سلامت جسمی و روحی دانش‌آموزان است.

توضیح آنکه در حال حاضر ارتباط منطقی و ضروری میان نیازهای جامعه اعم از بخش صنعت، کشاورزی، بهداشت، خدمات، ... و محتوای «دانش» و مهارت در آموزش و پرورش وجود ندارد. علیرغم آنکه آموزش و پرورش نهاد زیربنایی دانش، مهارت و تربیت در کشور است، لکن به دلیل عدم حاکمیت سیاست واحد بر تعیین و تأمین نیازها تعادل لازم میان خروجی آموزش و پرورش و نیازهای جامعه و بازار کار ایجاد نمی‌شود.^۲

علاوه بر نیازهای حوزه دانش، مهارت و تربیت موضوع مهم دیگری که در سیاست بند «۸» مورد توجه قرار گرفته است، اولویت‌های جامعه در این سه عرصه است. به عبارت دیگر بعد از احصای نیازها در تعامل بین بخشی، اولویت‌بندی نیازها برای دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز ضروری است، که تاکنون صورت نپذیرفته است.

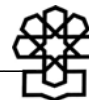
تهیه نقشه جامع علمی کشور و تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور می‌تواند برخی از این کاستی‌ها را مرتفع کند. متأسفانه بی‌توجهی به نیازها و اولویت‌ها در حوزه‌های مذکور تاکنون خسارت‌هایی را به جامعه وارد کرده است که محاسبه و ارزیابی نشده‌اند. تربیت نیروی انسانی ناکارآمد با صرف بودجه و زمان فراوان در بهترین دوران زندگی دانش‌آموزان خسران بزرگی است که به هیچ وجه قابل جبران نیست.

موضوع دیگر در سیاست‌های بند «۸» افزایش سلامت جسمی و روحی دانش‌آموزان است. آموزش و پرورش در حال حاضر برای سلامت دانش‌آموزان اقداماتی را انجام می‌دهد:

طرح سنجش سلامت جسمانی و آمادگی تحصیلی کودکان در بدو ورود به دبستان، تشکیل هسته‌های مشاوره و ارائه مشاوره به دانش‌آموزان و خانواده‌های آنها، تخصیص ۲ تا ۳ ساعت در هفته به ورزش، انجام مراقبت‌های بهداشتی توسط مربیان بهداشت و بهداشت‌یارها، اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از اعتیاد دانش‌آموزان و ارائه آموزش‌های لازم جهت رشد و تقویت

۱. عبدالعظیم کریمی، نگاهی به جایگاه و روند عملکرد دانش‌آموزان ایران در مطالعات تیمز و پرلز، برگرفته از صص ۸ الی ۱۶.

۲. احد نویدی و دیگران، آموزش فنی و حرفه‌ای، پژوهشکده تعلیم و تربیت، جلد ۴، ص ۱۴۶ و جلد ۲، ص ۱۴۰.

جسمی دانش‌آموزان و رهایی آنها از استرس و فشارهای روانی برخی از این موارد هستند. اما این اقدامات نه از بعد کمی و نه از بعد کیفی، برای داشتن نسلی سالم که بتواند خوب بیندیشد و خوب عمل کند کافی نیست. اکثر مربیان بهداشت و ورزش در سن نزدیک بازنشستگی هستند تعداد مربی بهداشت یک‌پنجم تعداد مورد نیاز برای ارائه خدمات بهداشتی لازم است.^۱ سرانه بهداشت ۵۵۰ و سرانه ورزش ۵۰۰ تومان است.

برای افزایش سلامت جسمی و روحی دانش‌آموزان، این دستگاه نیازمند بسترهای لازم مانند تربیت مربی بهداشت به میزان مورد نیاز، تقویت هسته‌های مشاوره در جهت ارائه خدمات مشاوره‌ای اعم از مشاوره تحصیلی و هدایت تحصیلی و مشاوره فردی و خانوادگی، نهادینه کردن ورزش و... است.

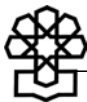
ارتباطات بین بخشی، با وزارت بهداشت با فراهم کردن زمینه برای استفاده بهینه از منابع اعم از دانش روز (برای ارتقای شاخص‌های بهداشت فردی، گروهی و محیطی، تربیت مربیان بهداشت توانمند و...) و امکانات موجود (برای ارائه بهتر خدمات بهداشتی) و با سازمان تربیت بدنی (برای بهره‌گیری از فضاها و امکانات موجود جهت ورزش دانش‌آموزان) خصوصاً با توجه به محدود بودن فضاهای ورزشی آموزش و پرورش، می‌تواند مسیر مناسبی برای تحقق سیاست‌های کلی برنامه پنجم باشد.

از مفاد سیاست کلی بند «۸» چنین استنباط می‌شود که تحول نظام آموزش و پرورش در چارچوب ارتقای کیفی و رفع نیازهای دانش، مهارت و تربیت دانش‌آموزان و سلامت روحی و جسمی آنان به‌عنوان اصلی‌ترین موارد تحول مدنظر قرار گرفته است. براین اساس متغیرهای اصلی سیاست‌های کلی ابلاغی به شرح جدول ۱ پیشنهاد می‌شود:

(« »)

۱-۱. تحول در حوزه اهداف	تحول در نظام آموزش و پرورش	۱
۱-۲. تحول در حوزه وظایف		
۱-۳. تحول در حوزه روش‌ها		
۲-۱. ارتقای عملکرد دانش‌آموزان، توانمند کردن آنها	ارتقای کیفی آموزش و پرورش	۲
۲-۲. ارتقای عملکرد نظام آموزشی		
۲-۳. ارتقای شرایط محیطی آموزش و پرورش (قوانین و مقررات)		

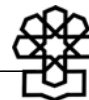
۱. آمار تفصیلی سال ۱۳۸۷-۱۳۸۸ آموزش و پرورش.

۳-۱. مهارت فکر کردن	نیازها و اولویتهای حوزه دانش در کشور	۳		
۳-۲. مهارت مسئله شناسی				
۳-۳. مهارت حل مسئله				
۳-۴. تعامل با جهان علم و فناوری (دانش روز)				
۳-۵. آموختن برای زیستن				
۳-۶. کسب اطلاعات دقیق از نیازهای حوزه دانش در کشور (صنعت بهداشت، کشاورزی، خدمات و...)				
۳-۷. اولویت بندی نیازهای حوزه دانش				
۴-۱. کسب مهارت اشتغال	نیازها و اولویتهای حوزه مهارت در کشور	۴		
۴-۲. کسب مهارت های شهروندی (مهارت های زندگی و مهارت های اجتماعی)				
۴-۳. کسب اطلاعات دقیق از نیازهای مهارتی کشور در حوزه های صنعت کشاورزی، بهداشت و درمان، خدمات و فناوری)				
۴-۴. انجام آمایش سرزمین و تعیین اولویت ها				
۵-۱. انسان سازی بر مبنای نظریه تربیتی اسلام* با توجه به شاخص های تفکر پابندی به شریعت، اخلاق دینی، کسب معرفت اسلام	نیازها و اولویتهای حوزه تربیت در کشور	۵		
۵-۲. توجه و کاربست مفاد بند «۳» سیاست های کلی برنامه پنجم توسعه در حوزه آموزش و پرورش به شرح ذیل: «تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکار، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقای کیفیت در تولید				
۵-۳. آسیب شناسی وضع موجود				
۵-۴. طبقه بندی نیازهای تربیتی بر اساس اولویت ها				
۶-۱. تقویت هسته های مشاوره			افزایش سلامت روحی و جسمی دانش آموزان	۶
۶-۲. تأمین و تربیت مربی ورزش و مراقب بهداشت به میزان مورد نیاز				
۶-۳. توسعه ورزش مدارس				
۶-۴. آموزش پیشگیری از بیماری های واگیر و رفتارهای مخاطره آمیز				
۶-۵. نهادینه نمودن تربیت بدنی عمومی				
۶-۶. پیشگیری از اعتیاد دانش آموزان				

* دیدگاه های تحول آفرین، الگوی تحول بنیادین در آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، دبیرخانه اجرایی ستاد تحول بنیادین آموزش و پرورش، آذر ۱۳۸۶.

بند «۸» سیاست های کلی برنامه توسعه پنجم ابعاد گسترده ای دارد. هر چند تحقق آن می تواند گره گشای بسیاری از مشکلات امروز کشور به طور عام و آموزش و پرورش به طور خاص باشد، لکن گستردگی آن نیز می تواند مانع اجرای کامل آن شود. بنابراین برای اقدام مناسب و هدفمند، در نظر گرفتن بازه زمانی بیش از یک برنامه، ترسیم مراحل اجرا، تعیین سیستم نظارت

برای کنترل مراحل اجرا می‌تواند راهکار مناسبی باشد. به‌علاوه همکاری بخش‌های مختلف با آموزش و پرورش نیز از ضروریاتی است که بدون آن این نهاد قادر نخواهد بود به تمامی ابعاد این سیاست جامه عمل بپوشاند. چنانچه تاکنون علیرغم تلاش فراوان این دستگاه، برخی از اهداف برنامه‌های گذشته محقق نشده است.

- - . در بند «۳» سیاست‌های کلی ذیل امور فرهنگی آمده است: «تقویت قانونگرایی، انضباط اجتماعی، وجدان کاری، خودباوری، روحیه کار جمعی، ابتکاری، درستکاری، قناعت، پرهیز از اسراف و اهتمام به ارتقای کیفیت در تولید».

این سیاست هر چند که به‌عنوان یک راهبرد کلی و عمومی برای تمام آحاد جامعه و تمامی دستگاه‌ها می‌تواند مطرح باشد، اما مهمترین بستر تحقق آن آموزش و پرورش است. این نهاد دو وظیفه خطیر و درهم‌تنیده آموزش و پرورش فرزندان جامعه را به‌عهده دارد. بدین معنا که اجرای آموزش لاجرم با پرورش همراه است. معلمین، مسئولین مدارس و ... تنها مجری آموزش نیستند، بلکه با رفتار و منش خود، پیوسته نقش‌های مثبت یا منفی را در ایجاد و تثبیت اخلاق فردی و اجتماعی ایفا می‌کنند. بنابراین برای دستیابی به اهداف بند «۳» سیاست‌های کلی توسعه لازم است معلمین، کتب درسی، مقررات مدرسه و نحوه اجرای آن، امور پرورشی و ... در یک عملکرد هماهنگ اقدام به ساختن «انسان‌های مسئول، با تعهد، با اخلاق و معتاد به فکر کردن، سنجیدن و تحلیل کردن و متدین که می‌تواند آینده این کشور را آباد کند»^۱ نمایند.

در بند «۲-۵» جدول ۱ این موضوع به‌عنوان یکی از متغیرهای اصلی نیازها و اولویت‌های حوزه تربیت کشور آمده است. لذا لازم است آموزش و پرورش هم به‌صورت مستقل و هم با همکاری سایر دستگاه‌ها برای تحقق آن اقدام کند.

. -

. - -

. - - -

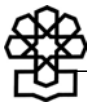
در برنامه سوم توسعه سیاست کلی از سوی مقام معظم رهبری ابلاغ نشده است. هر دستگاه برای برنامه سوم رأساً اقدام به تدوین سیاست برای دستگاه خود کرده است.

(-)

. - - -

- ایجاد زمینه‌های لازم برای برخورداری از فرصت‌های برابر آموزشی و تعمیم آموزش عمومی به

1. جعفر درونه و محمدحسین رضایی، منشور تحول بنیادین آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، صص ۶۸ و ۶۹.
2. سند برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۸۷، صص ۳۲۲.

کلیه افراد واجب‌التعلیم.

- ارتقای کیفیت آموزش و پرورش در زمینه کسب علم، کاربرد علوم و فنون و پرورش اخلاقی و اعتقادی دانش‌آموزان.
- ساماندهی و تغییر ساختار نیروی انسانی در راستای ارتقای کیفیت نیروی انسانی و افزایش کارایی آن.
- افزایش مشارکت مردم و تقویت بخش خصوصی در فعالیت‌های آموزش و پرورش (هم‌اکنون میزان مشارکت مردمی در ایجاد مدارس غیردولتی ۸ درصد است).^۱
- بهبود مدیریت منابع و استفاده کارآمد از ظرفیت‌ها و امکانات موجود در آموزش و پرورش.
- تنوع‌بخشی و تجهیز منابع مالی برای بخش آموزش و پرورش.
- اصلاح ساختار سازمانی، تشکیلاتی در بخش آموزش و پرورش در راستای کاهش تمرکز و افزایش اختیارات مدیران در سطوح مختلف.

. - - (-)

. - - - ()

- اصلاح نظام آموزشی کشور شامل آموزش و پرورش و کارآمد کردن آن برای تأمین منابع انسانی مورد نیاز در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز (بند «۱۰» سیاست‌های کلی برنامه چهارم).
- تلاش در جهت تبیین و استحکام مبانی مردم‌سالاری دینی و نهادینه کردن آزادی‌های مشروع از طریق آموزش، آگاهی‌بخشی و قانونمند کردن آن (بند «۱۱» سیاست‌های کلی برنامه چهارم).

. - - -)

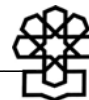
(

- بهبود مدیریت و توسعه منابع انسانی،
- اتخاذ رویکرد پژوهش‌محوری،
- توسعه علمی آموزش و پرورش و ارتقای کیفیت برنامه‌های آموزشی و پرورشی برای تربیت و رشد همه‌جانبه و متعادل دانش‌آموزان،
- استفاده از امکانات و شیوه‌های متنوع و منعطف در ارائه خدمات آموزشی.

1. دفتر آمار برنامه‌ریزی و بودجه، معاونت برنامه‌ریزی و توسعه مدیریت وزارت آموزش و پرورش، سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸.

2. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران و سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه ابلاغی مقام معظم رهبری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، بند «۱۰» و «۱۱»، ۱۳۸۲.

3. سند ملی توسعه آموزش و پرورش در برنامه پنج‌ساله چهارم، معاونت برنامه‌ریزی و توسعه مدیریت، دفتر آمار و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۳.

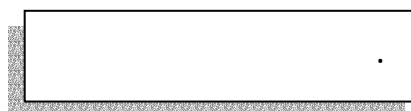
. -

. - -

وجه مشترک در سیاست‌های کلی توسعه در برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم «اصلاح نظام آموزشی»، «ارتقای کیفیت نظام آموزش و پرورش» و «افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان است.

. - -

با نگاهی به سیاست‌های کلی توسعه در این سه برنامه ملاحظه می‌شود که علاوه بر وجوه مشترکی که در برنامه‌ها وجود دارد، در برنامه سوم توسعه جهت‌گیری سیاست‌های اصلی به‌طور عمده تعمیم آموزش عمومی به تمامی افراد واجب‌التعلیم و در برنامه چهارم تأمین منابع انسانی مورد نیاز در جهت تحقق اهداف چشم‌انداز و در برنامه پنجم افزایش سلامت روحی و جسمی دانش‌آموزان است، به‌علاوه در سیاست‌های کلی برنامه سوم و چهارم بیشتر ارتقای کیفیت و اصلاح نظام آموزشی مطرح بوده است درحالی که در سیاست‌های برنامه پنجم تحول در نظام آموزشی مدنظر قرار گرفته است که این تحول می‌تواند تمامی ابعاد، نظام آموزشی را در بر گیرد.

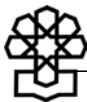

از میان ۴۵ بند سیاست‌های کلی برنامه پنجم ابلاغی مقام معظم رهبری کمتر بندی را می‌توان یافت که به نحوی از انحا با آموزش و پرورش در ارتباط نباشد. در اینجا به برخی از این موارد اشاره می‌شود:

« تکمیل و اجرای طرح مهندسی فرهنگی کشور چنانچه در این طرح جایگاهی به آموزش و پرورش اختصاص داده شود، این دستگاه به‌عنوان اصلی‌ترین دستگاه بسترساز فرهنگ جامعه، می‌تواند بخشی از اهداف فرهنگی کشور را محقق سازد. محتوای آموزش (کتاب درسی)، نظام تربیت معلم، معاونت پرورشی و... باید براساس اهداف فرهنگی که در این طرح از سوی دستگاه‌ها و نهادهای مربوط ارائه می‌شود، شکل گیرند.

« زنده و نمایان نگه داشتن اندیشه‌های دینی و سیاسی حضرت امام خمینی (ره) و برجسته کردن نقش آن به‌عنوان یک معیار اساسی در تمام سیاستگذاری‌ها و برنامه‌ریزی‌ها. این سیاست نیز که متولی اصلی آن وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است در حوزه آموزش و پرورش باید از طریق کتاب‌های درسی (دین و زندگی، تاریخ، ادبیات و...) و معاونت پرورشی جامعه عمل بپوشد.

« تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور: تکمیل و اجرای نقشه جامع علمی کشور

مستلزم هماهنگی سیاست‌ها در نهادهای ذیربط است. آموزش و پرورش دستگاه اصلی تأمین نیروی انسانی برای تمام بخش‌های جامعه خصوصاً آموزش عالی است. بستر تربیت انسان‌های فکور که تحقق بخش اهداف علمی آینده کشور باشند در آموزش و پرورش پی‌ریزی می‌شود، لذا تهیه و تدوین این نقشه نگاه خاص به آموزش و پرورش را طلب می‌کند. برای دستیابی به این مهم، نهادهای مسئول در تهیه نقشه جامع علمی کشور باید نقش پویا و فعالی برای آموزش و پرورش منظور کنند.

« » اهتمام به توسعه ورزش: هر چند که به نظر می‌رسد اجرای این سیاست وظیفه سازمان تربیت بدنی باشد، اما توجه به این نکته ضروری است که سازمان تربیت بدنی متولی اصلی ورزش حرفه‌ای در کشور است، درحالی که آموزش و پرورش عهده‌دار وظیفه تربیت بدنی عمومی است. آموزش و پرورش با اختصاص ۲ الی ۳ ساعت در هفته به ورزش برای ۱۴ میلیون دانش‌آموز مروج تربیت بدنی عمومی است و نقش مهمی در نهادینه کردن ورزش در کشور دارد. به طوری که سازمان تربیت بدنی از نتایج و دستاوردهای آن برای ورزش حرفه‌ای بهره می‌برد. به همین دلیل قانون برنامه چهارم توسعه نیز وزارتخانه‌های آموزش و پرورش، آموزش عالی و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی را موظف به ارائه برنامه جامع ارتقای ورزش مدارس توسعه اماکن و فضاهای ورزشی سرپوشیده (با اولویت دختران) و روباز و افزایش ساعات درس تربیت بدنی، ایجاد باشگاه‌های ورزشی و تربیت نیروهای انسانی مورد نیاز بخش تربیت بدنی با استفاده از خدمات کارشناسان داخلی و عنداللزوم خارجی از محل ۱ درصد اعتبارات دستگاه کرده و دولت را نیز موظف به پشتیبانی‌های لازم در این زمینه کرده است.

« » تأکید بر رویکرد انسان سالم و سلامت همه‌جانبه با توجه به:

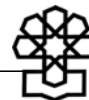
« - » ارتقای شاخص‌های سلامت هوا، امنیت غذا، محیط و بهداشت جسمی و روحی.

« - » کاهش مخاطرات و آلودگی‌های تهدیدکننده سلامت.

« - » اصلاح الگوی تغذیه جامعه با بهبود ترکیب و سلامت مواد غذایی.

این بند از سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه نیز با اهداف و وظایف آموزش و پرورش در ارتباط است. افزایش سلامت جسمی و روحی دانش‌آموزان که بخش عظیمی از جمعیت کشور هستند، نقش کتب درسی در تحقق سیاست‌های مندرج در این بند، آموزش‌های وزارت بهداشت برای تربیت مربی بهداشت و حتی ارائه آموزش‌های لازم به معلمان برای گسترش فرهنگ سلامت و بهداشت و ... مواردی هستند که آموزش و پرورش را با دستگاه‌ها و نهادهای ذیربط در این امور مرتبط می‌سازد.

« - » مبارزه همه‌جانبه با مواد مخدر و روان‌گردان و اهتمام به اجرای سیاست‌های کلی

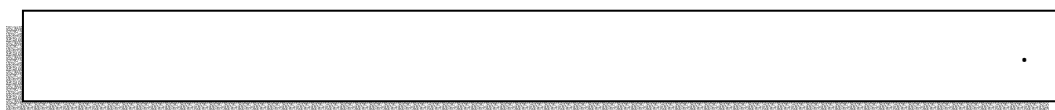
مبارزه با موادمخدر: اقدامات پیشگیرانه برای جلوگیری از اعتیاد دانش‌آموزان یکی از وظایف آموزش و پرورش است، که از طریق دفتر سلامت و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی پیگیری می‌شود. آمارها بیانگر این مطلب است که هم‌اکنون در ایران ۳۰ هزار دانش‌آموز معتاد وجود دارد و هر سال نیز ۱/۳ درصد سن اعتیاد کاهش می‌یابد که یک چالش جدی برای آموزش و پرورش محسوب می‌شود.^۱

بخشی از بودجه ستاد مبارزه با موادمخدر برای انجام این مهم در نظر گرفته شده است، بنابراین آموزش و پرورش یکی از دستگاه‌های مرتبط با ستاد مذکور است که موظف است در راستای اهداف این ستاد اقداماتی را انجام دهد.

به گفته معاون پرورشی و تربیت بدنی وزارت آموزش و پرورش در سال تحصیلی جاری ۶ میلیارد تومان در زمینه پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی اختصاص یافته است.

بودجه مذکور برای برگزاری کارگاه‌های آموزشی، چاپ جزوات پیشگیری از اعتیاد و آشنا کردن دانش‌آموزان با انواع بیماری‌های صعب‌العلاج مانند ایدز و هیپاتیت در نظر گرفته شده است.^۲ « ارتقای هماهنگی میان اهداف توسعه‌ای: آموزش، بهداشت و اشتغال به‌طوری که در پایان برنامه پنجم، شاخص توسعه انسانی به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا برسد.

این سیاست در ذیل محور امور اقتصادی ذکر شده است، مرجع مربوط سهم هر دستگاه از جمله آموزش و پرورش را برای اهداف توسعه‌ای مشخص می‌کند و آموزش و پرورش موظف می‌شود برای ارتقای شاخص‌های توسعه انسانی در یک نظام هماهنگ، برنامه‌ریزی کند.

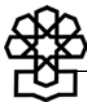

برای اجرایی شدن و تحقق سیاست‌های کلی برنامه پنجم باید از بسترهای قانونی موجود بهره برد و چنانچه این ظرفیت‌ها مکفی نباشد اقدام به وضع قانون جدید کرد. مهمترین ظرفیت‌های قانونی موجود عبارت‌اند از:

- .

- - ماده (۲۹) قانون مدیریت خدمات کشوری امکان پوشش به نیازهای تحول در ساختار سازمانی را دارد.

1. آسیب پنهان، خبرنامه مرکز مدیریت بیماری‌های واگیر در زمینه ایدز (اچ.آی.وی) و رفتارهای مخاطره‌آمیز، ۱۳۸۷، ص ۱۶.
2. آموزش و پرورش در دولت هفتم، اداره کل روابط عمومی (۱۳۷۶-۱۳۸۰)، ص ۲۲۱.

- - ماده (۱۳) و (۱۶) قانون مدیریت خدمات کشوری با امکان واگذاری تصدی بخشی از وظایف دستگاه می‌تواند زمینه‌ساز خروج آموزش و پرورش از وضعیت متمرکز به غیرمتمرکز و پرداختن به امور سیاستگذاری، هماهنگی و نظارت شود. قطعاً با وقوع تحول، کوچک‌سازی، ادغام و واگذاری موضوعیت می‌یابد و این دو ماده می‌توانند بخشی از نیازهای قانونی آموزش و پرورش را محقق سازند.

- - ماده (۱۱۴) قانون مدیریت خدمات کشوری شرایط ایجاد تحول در نظام اداری کشور را پیش‌بینی کرده است. برای استفاده از این ظرفیت در صورت اجرای تحول لازم است شورای عالی اداری تشکیل شود. وظایف و اختیارات این شورا، اجازه اصلاح ساختار تشکیلات دستگاه‌های اجرایی و تجدیدنظر در ساختار داخلی دستگاه‌های اجرایی را فراهم می‌کند.

- - تحول در کیفیت و ارائه آموزش با توجه به مواد (۵۸) الی (۶۲) قانون مدیریت خدمات کشوری قابل اجرا خواهد بود، قطعاً آموزش و پرورش با وقوع تحول در محتوای آموزش نیازمند تغییر در نحوه ارائه آموزش نیز می‌باشد. این مواد می‌تواند پاسخگوی این بخش از نیاز آموزش و پرورش باشد.

- - تغییر و تحول در محتوای کتب آموزشی چنانچه به ظرفیتی بیش از مواد (۵۸) الی (۶۲) قانون مدیریت خدمات کشوری نیاز داشته باشد، مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش می‌تواند، این نیازها را پوشش دهد.

- .

این قانون می‌تواند الهام‌بخش بسیاری از مصوبه‌های شورای عالی آموزش و پرورش، هیئت وزیران و هیئت دولت باشد. برای وقوع تحول چنانچه در جدول متغیرهای اصلی در سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه آمده است باید تحول در حوزه اهداف و وظایف صورت پذیرد. لذا امکان نیاز به قانون جدید یا تغییر برخی از بندهای این قانون، وجود دارد.

علاوه بر قوانین یاد شده در حال حاضر آموزش و پرورش از قوانین زیادی در جهت تحقق اهداف خود استفاده می‌کند. برخی از این قوانین عبارت‌اند از:

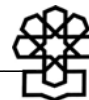
- قانون احیای معاونت پرورشی،

- قانون سازمان مدارس غیردولتی و توسعه مشارکت‌های مردمی،

- مصوبات شورای عالی آموزش و پرورش،

- مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی،

- قانون برنامه چهارم توسعه.

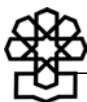
. -
ظرفیت‌های قانونی موجود گرچه پاسخگوی بسیاری از نیازهای آموزش و پرورش است، اما نتوانسته است تحول بنیادین آموزش و پرورش را که طی چند سال اخیر مورد توجه و تأکید مقام معظم رهبری است ایجاد کند. عدم مطلوبیت برون‌داد فعلی آموزش و پرورش گواه این ادعاست. قوانین موجود از انسجام درونی و بیرونی لازم برخوردار نیست، لذا جهت تحقق تحول مورد نظر در سیاست‌های مرتبط با آموزش و پرورش، لازم است احکامی منظور شود که به ارائه یک نظام قانونی و منسجم برای آموزش و پرورش منتج شود.

(...)

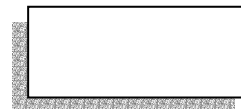
. -
تحول در آموزش و پرورش ایجاب می‌کند که از گستردگی بخش ستادی دستگاه با بیش از ۴۵ هزار نفر نیرو کاسته شود. هر چند که ماده (۲۹) قانون مدیریت خدمات کشوری تکلیف سازمان‌ها را نسبت به پست‌های سازمانی مشخص کرده است، اما مقاومت‌های درون‌سازمانی می‌تواند مانع از اجرای به موقع و مناسب این امر شود.

. -
مواد (۱۳) و (۱۶) قانون مدیریت خدمات کشوری نیز می‌تواند بستر قانونی مناسبی برای واگذاری تصدی فعالیت‌های درون‌دستگاهی باشد، اما با توجه به ماده (۸) قانون مدیریت خدمات کشوری که از آموزش و پرورش در ذیل امور حاکمیتی یاد کرده است و ماده (۹) که آموزش و پرورش عمومی و فنی و حرفه‌ای را در ذیل امور اجتماعی، فرهنگی و خدماتی آورده است. هنوز تکلیف حوزه‌های امور حاکمیتی از غیرحاکمیتی در آموزش و پرورش مشخص نشده است. لذا برای تحقق تحول و استفاده مناسب از قانون مدیریت خدمات کشوری، لازم است وضعیت آموزش و پرورش از این لحاظ روشن شود.

. -
باتوجه به این نکته که آموزش و پرورش برای تأمین نیروی کارآمد، می‌باید از طریق تربیت معلم اقدام به جذب نیرو کند و شرایط فعلی این نهاد پاسخگوی نیازهای کیفی آموزش و پرورش نیست، لذا نیازمند تغییر محتوایی و ساختاری در نظام تربیت معلم است. بنابراین ضروری است اولاً نظام

جامع تربیت معلم باتوجه به شرایط حاصل از تحول تدوین شود و ثانیاً برای ارتقای سطح علمی معلمان تا مقطع دکتری در رشته‌های فنی، عمومی و نظری اقدام مناسب صورت پذیرد.

۱. سیاست‌های کلی برنامه پنجم توسعه (ابلاغی رهبر).
۲. قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴-۱۳۸۸)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
۳. سند ملی توسعه آموزش و پرورش در برنامه پنج ساله چهارم، معاونت برنامه‌ریزی و توسعه مدیریت، دفتر آمار و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۳.
۴. سند برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی جمهوری اسلامی ایران، انتشارات سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۸۷.
۵. سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران و سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه ابلاغی مقام معظم رهبری، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی، ۱۳۸۲.
۶. پی‌کاتر، جان. رهبری تحول، ترجمه مهدی ایران نژادپاریزی و ممیز سلسله.
۷. قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۷۹-۱۳۸۳)، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی.
۸. گزارش اقتصادی سال ۱۳۸۵ و نظارت بر عملکرد دوساله اول برنامه چهارم توسعه، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور.
۹. سند ملی توسعه بخش آموزش و پرورش عمومی، اسناد توسعه بخشی موضوع بند «الف» ماده (۱۵۵) قانون برنامه چهارم توسعه امور فرهنگی، آموزشی و پژوهشی، جلد پنجم، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، ۱۳۸۵.
۱۰. دیدگاه‌های تحول آفرین، الگوی تحول بنیادین آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، دبیرخانه اجرایی ستاد تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۸۶.
۱۱. برنامه پنجم توسعه وزارت آموزش و پرورش، مرکز برنامه‌ریزی، نظارت راهبردی و تحول بنیادین وزارت آموزش و پرورش، ویرایش پنجم، ۱۳۸۸.
۱۲. درونه، جعفر و محمدحسین رضایی. منشور تحول بنیادین آموزش و پرورش از نگاه مقام معظم رهبری، دبیرخانه اجرایی ستاد تحول بنیادین آموزش و پرورش، ۱۳۸۷.
۱۳. گزارش آمار سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸، دفتر آمار، برنامه‌ریزی و بودجه آموزش و پرورش.
۱۴. کارنامه آموزش و پرورش در دولت هشتم، اداره کل روابط عمومی، ۱۳۸۴.
۱۵. آموزش و پرورش در دولت هفتم، اداره کل روابط عمومی، ۱۳۷۶-۱۳۸۰.
۱۶. نویدی، احد و دیگران. آموزش فنی و حرفه‌ای، جلد ۴.
۱۷. نویدی، احد و دیگران. آموزش فنی و حرفه‌ای، جلد ۳.
۱۸. نفیسی، عبدالحسین. بررسی نارسایی‌های ارتباط نظام‌های آموزش و پرورش و بازار کار و ارائه راه‌حل‌های اصلاحی، ۱۳۷۸.

:

۱۴. بررسی سیاست‌های کلی برنامه پنجم در حوزه آموزش و پرورش

: مطالعات اجتماعی (گروه آموزش و پرورش)

: حمید صراف، محبوبه محمدعلی، محمود رحیم لبافزاده

: علی اخوان بهبهانی، ایروان مسعود اصل

: معاونت پژوهشی

: صداقت وفادار

_____:

_____:

_____:

// :